

ГЕРМАНИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЫНЫН МУГАЛИМ ДАЯРДОО СИСТЕМАСЫ

СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ В ГЕРМАНСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Аннотация: Германия – XX кылымдагы II дүйнөлүк согушта жеңилүү менен экиге бөлүнгөн, калкы чарчаган жана экономикасы начар абалда калган мамлекет болуп саналат. Мындай кризистен Германия кыска мөөнөт ичинде чыгып кеткен. Мындан сырткары бул мамлекет 90-жылдары дүйнөдөгү экономикасы эң күчтүү жана өндүрүшү өнүккөн мамлекеттердин бирине айланган.

Германиянын эң кыска убакыттын ичинде мындай жогорку жетишкендиктерге жетишүүсүнүн себеби бул – өлкөнүн билим берүү системасы жана мугалимдин ролу жогору экендиги шексиз. Ошондуктан, Германиянын мугалимдерди даярдоо системасы бизди абдан кызыктырды. Бул изилдөөдө ишин жүргүзүүдө илимий адабияттагы анализдөө, салыштыруу жана баяндоо методдору колдонулду. Бул эмгекте өлкөнүн билим берүү системасы, тарыхы, окутуу мөөнөттөрү, окутулган сабактар, мугалимдердин практикасы, алардын квалификациясын жогорулатуу, мугалимдердин статусу жана айлык акылары сыяктуу маселелер изилденди.

Түйүндүү түшүнүктөр: Гимназия (*Gymnasium*), Абитур (*Abitur*), ФоксшULE (*Volksschule*), РеалшULE (*Realschule*), Лендер (*Lander*), ХантшULE (*Hauptschule*)

Ключевые слова: Гимназия, Абитур, ФоксшULE, реалшULE, Лендер, ХантшULE.

Билим берүү системасынын жана мугалимдерди даярдоо системасынын тарыхы

Германиядагы мектептердин тарыхы VIII кылымдарда чиркөө жана монастрлардын курулушу менен башталат. Алгачкы ачылган мектептер дин кызматкерлерин даярдаган чиркөөлөр болуп, ал эми чиркөөлөр – азыркы учурдагы «Гимназия (*Gymnasium*)» деп аталган Гимназия, лицейлердин алгачкы түрү болуп саналат (Özkaaya, 2008)

Германия билим берүү системасындагы эң маанилүү мектептердин түрү бул Гимназиялар болуп эсептелинет. Гимназиялар, 3 этап менен билим беришүүдө. V-VII класстар – башталгыч, VII-X класстар – орто, XI-XIII класстар болсо жогорку деңгээлде билим берүүдө (Воробьев жана Иванова, 2002). Университеттерде окуу үчүн мүмкүнчүлүк берип жаткан Гимназияларды бүтүрүп жаткан окуучулар 1830-жылдан баштап киргизилген эл аралык билим сапатын текшерүү сынагы болуп саналган «Абитур (*abitur*)» деп аталган Абитуриент сынагын милдеттүү түрдө тапшырышат (Özkaaya, 2008). Бул сынак негизинен математика, немис тили жана кошумча бир

чет тили боюнча өткөрүлөт (Воробьев жана Иванова, 2002).

Соода жана кол өнөрчүлүк тармагына керектүү кызматкерлерди даярдаган мектептер алгач жеке менчик болгон. Кийинчерээк жергиликтүү башкаруу органдары тарабынан ачыла башталган. Окуу-жазуу жана арифметика сабактарын берген баштапкы мектептер XII-XVIII кылымдарда гана пайда болгон. Бул мектептер азыркы учурда «ФоксшULE (*volksschule*)» деп аталган элдик мектептер болуп саналат (Özkaaya, 2008).

XVIII кылымдын аягында «жаран» түшүнүгүнүн пайда болушу жана орто таптын (класстын) көбөйүшү менен «РеалшULE (*realschule*)» деп аталган мектептер пайда болот. РеалшULE мектептерин бүтүрүүчүлөрүнө Гимназия сыяктуу университетте окуу мүмкүнчүлүгү берилбеген. Бул мектептердин максаты орто таптагы (класс) адамдарды даярдоо болуп эсептелинет (Özkaaya, 2008).

Мугалимдик кесиптин өз алдынча кесип катары кабыл алынып, мугалимдерди даярдоо ишаракеттери 1820-жылдары башталат (Kilimci, 2006). Мугалимдерге 2-3 жылдык билим бериле башталган. XIX кылымдын аягында Германиянын билим берүү системасында боло баштаган көрүнүктүү өзгөрүүлөр төмөндөгүлөр: мамлекеттешүү, модернизациялашуу, жайылуу жана демократташуу (Özkaaya, 2008).

Мугалимдерге академиялык деңгээлде билим алгачкы жолу 1926-жылы ачылган «Академиялык педагогика» (*Pädagogische Akademie*) деп аталган мектептерде бериле башталган (Yugun vd., 2011). Ошондой эле студенттерге орто мектептерде иштеген мугалимдер менен бирге педагогикалык практика башталган (Şahin, 2006).

1918-жылы Вайма (*Weimar*) императорлугунун конституциясына ар бир жаран сөзсүз түрдө мектептик билимди алышы керектиги киргизилген (Özkaaya, 2008).

1920-жылы императорлуктун мыйзамы менен Германияда милдеттүү түрдө төрт жылдык башталгыч мектептер ачыла баштаган (Özkaaya, 2008).

Вайма республикасы (1918-1933) убагында билим берүү системасы эски мыйзамдарды колдонуу менен федералдык системага өткөн. Рейх

III (1933-1945) убагында, башкача айтканда, Улуттук социализм убагында болсо борбордук билим берүү жана маданият саясаты колдонула башталган. Мына ошондуктан, 1934-жылы борбордук система жаратылган. 1938-жылы кабыл алынган Милдеттүү окутуу мыйзамы боюнча билим берүү жана маданият иштеринде биримдикти камсыз кылуучу принциптер иштеп чыгарыла баштаган (Kılıbaş, 2007).

1940-жылы мугалим даярдоо институттарынан 5 жылдык практикалык билим берүү системасына өткөн. Болочок мугалимдер абдан кыйын жана идеологиялык сынактардан өтүшкөн (Kilimci, 2006; Şahin, 2006).

II Дүйнөлүк согуш аяктаган соң, СССР эгемендигин тааныган Чыгыш (демократиялык) Германияда милдеттүү 8 жылдык башталгыч билим берүү жана 4 жылдык орто билим берүү мыйзамы иштей баштайт. Кийинчерээк 8 жылдык милдеттүү билим берүү 10 жылдык болуп көбөйтүлөт (Özkaya, 2008). Федералдык Германияда (Батыш Германия) болсо, Франция, АКШ, Англия жана Россия тарабынан киргизилген эски система өзгөртүлөт (Kılıbaş, 2007). Башкача айтканда, бул мезгилдерде Чыгыш Германиянын билим берүү системасында борборлошуу түшүнүгү өкүм сүрсө, Чыгыш Германияда болсо, федерализм түшүнүгү өкүм сүрө баштайт (Özkaya, 2008).

Бул жылдарда Батыш Германияда мугалим даярдоо системасына Ландер (lander), жоопкерчиликтүү болгон. Чыгыш Германияда болсо башталгыч мектеп мугалимдери жогорку билим алууга кирүү үчүн сертификаты (Hochschulreife) болбосо да мугалим даярдоо институттарына кабыл алынып окутула башталган. Орто мектеп мугалимдеринин практикасы кесиптик жана тармактык билимди өз ичине камтыган төрт, же болбосо беш жылдык мөөнөттө академиялык тармакта иштөөсү керек болчу. Федералдык республикадагы сыяктуу даярдоо курстары, же экинчи мамлекеттик сынактар жок эле. Негизги максат – билим берүү системасына Марксизм-Ленинизм идеологиясын киргизүү болгон.

Федералдык Германияда 1964-жылы элдик мектептер (Фокшуле), «Хаптшуле» деп өзгөрөт. Батыш Германияда Хаптшуле, Реалшуле жана Гимназия деп аталган үч түрдүү мектептер бар болгон. Ал эми Чыгыш Германияда болсо, 10 жылдык милдеттүү политехникалык билим берүү өкүм сүргөн (Özkaya, 2008).

Батыш Германияда 1965-жылы Германия билим берүү кеңеши ачылган. Бул кеңештин сунуштарынын жана илимий иштеринин негизинде билим берүү системасында жасалышы керек болгон принциптер карала башталат. 1975-жылга чейин бул кеңештин сунуштары боюнча «Грандшу-

ле (grundschule)» деп аталган башталгыч мектептерден баштап университеттерге чейин бардык билим берүү мекемелеринде өзгөрүүлөр жасалат (Özkaya, 2008).

Германиянын биригүүсү менен киргизилген өзгөрүүлөрдүн негизинде Чыгыш Германиядагы мугалимдердин карьерасы жана мугалимдерди даярдоо системасы Батыш Германиядагы Ландердин системасына окшош түрдө өзгөрүлдү (Kilimci, 2006). Айрыкча, мугалимдик кесипте милдеттүү практикалык билим берүү кабыл алынган жана жогорку окуу жайларындан сырткары башталгыч мектептерге мугалимдери даярдоо системасына киргизилген эмес (Şahin, 2006).

Кийинчерээк мугалим даярдоо мекемелери мугалим даярдоо үчүн «Жогорку Окуу Жайлары» (Pädagogische Hochschulen) статусун алышкан. Бардык жогорку окуу жайлары университет деп аталып калган. Мугалимдер университеттерде даярдалышынын негизинде мугалим даярдоо курстары да жаңыдан ачылып төмөндөгү үч тармакта жүргүзүлгөн: темасына байланыштуу тармактарда, педагогика жана социалдык илимдер тармагында (Kilimci, 2006; Şahin, 2006).

1998-жылы Билим берүү жана маданият министрлиги тарабынан илимпоздор жана жана башкаруучулардан турган комиссия түзүлгөн жана бүгүнкү мугалимдерди даярдоо программасынын негизи иштелип чыгарылган (Şahin, 2006).

Азыркы учурдагы билим берүү системасы

Милдеттүү билим алуу алты жашка толгон күндөн баштап башталат (Европа Биримдигине кирүү убагында Түркия-Германия билим берүү системаларынын салыштырылышы, 2005). Башталгыч мектеп төрт жылдык. 5-6-класстар жол көрсөтүүчү тепкичи деп аталат. Бул тепкичке келген окуучунун Хаптшуледен Реалшулеге же болбосо Реалшуледен Гимназияга өтүү мүмкүнчүлүгү бар. Жогорку окууга өтүүгө мүмкүнчүлүк берген экинчи тепкичте, башкача айтканда орто билим берүүдө жалпы билим берүүчү лицейлер (Гимназия) жана кесиптик мектептер бар. Кесиптик мектептердин 15 түрү бар. Окуучулардын 5% ы жеке менчик мектептерде окуусун улантышат (Özkaya, 2008).

Орто же болбосо начар окуган окуучулар Хаптшуледе, орто жана жакшы окуган окуучулар Реалшуледе жана абдан жакшы окуган окуучулар болсо Гимназияларда окуусун улантышкан. Жогоруда айтылган мектептердин үч түрүн да ичинде камтыган мектептер «Гесамтшуле (Gesamtschule)» деп аталат. Бул мектептерде окуусун улантышкан окуучулар сабактарда А, В жана С даражалары боюнча бааланышат. Бул даражалар бири-бирине өтүп, өзгөрүп турат. 7-классты математика, англис тили жана немис тили сыяктуу негизги сабактарды А даражасы менен

бүтүргөн соң окуучулар Гимназияга, В даражасы менен бүтүргөндөр Реалшулеге, жана С даражасы менен бүтүргөн окуучулар болсо Хаптшулеге өтүшөт. Бул мектептерде жол көрсөткүч тепкич бир аз кечирээк болгондугундан көчүп жүргөн окуучулар үчүн жакшы экендиги айтылып келет (Özkaaya, 2008).

Милдеттүү билим берүү жашы бүткөн соң жалпы жана кесиптик мектептерде окуусун улантпаган окуучулар 3 жылдык жарым күндүк дуал (dual) мектептерде окушат (Özkaaya, 2008).

Мектептердин финансылык жана материалдык жактан 20%ы мерия же жергиликтүү өкмөт, 80%ы облус башкармачылыгы тарабынан каржыланылат. Мамлекеттик университеттердин 95%ы билим берүү министрликтин бюджетинден каржыланат (Özkaaya, 2008). 1999-жылдын статистикасына караганда Германияда 93 университет, алардын 11 жеке менчик университеттер, чиркөөлөрдүн карамагында 16 жогорку мектеп, 6 педагогикалык жогорку мектеп жана 47 искусство жогорку мектебинин экөөсү жеке мектептер болуп саналат (Özkaaya, 2008).

Германияда облустар бир нече тармак боюнча автономиялык негизге ээ. Билим берүү системасынын принциптери облус башкармачылыгы менен федералдык мамлекет арасында келишилген болсо да, билим берүү маселеси көпчүлүк учурда облус башкармачылыгы тарабынан чечиле турчу маселе. Мына ошондуктан, түрдүү облустарда билим берүү иш-аракеттери бири-биринен айырмаланышы мүмкүн (Uygun vd., 2011).

2005-жылга чейин билим берүү акысыз болгон. 2005-жылдан баштап кээбир областтарда 500 еврого чейин маяна алына баштады (Педагогика, 2011).

Айрыкча Германияда, немис тилин билбеген чет өлкөлүктөрдүн көбөйүүсү билим берүүдө чоң көйгөй жаратууда (Воробьев жана Иванова, 2002). Жана мугалимдер сабактардын жана алардын мазмундарынын жаңылануусуну кажет экендигин айтышууда (Государственная политика в области образования Германии: приоритеты и перспективы, 2011).

Азыркы учурдагы мугалим даярдоо системасы

Мугалим даярдоо мекемелерине кирүүнүн үчүн «Хухшулгайфы (hochschulreife)» деп аталган жогорку мектептин жетишкендик диплому же жогорку окуу жайына кирүү сертификатынын болушу шарт. «Хухшулгайфы» сертификаты 12-13 жылдык мектепти бүтүргөн соң, жетишкендик (Абитур) сынагына киргенден кийин алынуучу сертификат. Жогорку мектептерге кирүү мүмкүнчүлүктөрүнө жеке жолдор менен да ээ болсо болот. Мисалы, кечки мектептерге барып жүрүп, сабактарды ийгиликтүү түрдө бүтүргөн же бол-

босо, кээ бир шарттарда мугалимдик практика тармагында университеттен сырткары окуусун ийгиликтүү аяктагандар мугалим даярдоо мекемелерине кирүү укуктарына ээ болушат. Даярдоо курсуна кирүү үчүн алгач облустук сынакка кирүү керек. Кесиптик мугалим даярдоо тармагындагы бир диплом – биринчи мамлекеттик сынагынын ордуна колдонула берет (Kilimci, 2006).

Белгилүү кээ бир тармактарда мугалим болуп иштөөнү каалаган болочок мугалимдердин жөндөмдүүлүк тестине гана кирүүсү жетишерлүү. Мисалы, дене тарбия, сүрөт, музыка сыяктуу тармактарда мугалим болууну же бул тармактарда жогорку билим алууну каалагандар жөндөмдүүлүк тестине кирүүсү шарт (Şahin, 2006).

Мектепке чейинки окутуу мекемелерине мугалим даярдаган окуу жайларына кирүү үчүн орто мектептин 1-баскычыны бүтүргөндүгү жөнүндө диплом жана кесипке жөндөмдүүлүк, компетенттүүлүк жана тандалган тармактарда керектүү шарттарга жооп берүүсү гана керек. Бала бакчаларга мугалим даярдаган мекемелеринин окутуу мөөнөтү үч жыл. Билим берүү теориялык да практикалык да билимди, мугалимдик кесиптик билимди да талап кылат. Окутуунун эң акыркы жылы практикалык иштерге көңүл бурулат жана окуу жылынын аягында мамлекеттик сынактын комиссия мүчөлөрү тарабынан уюштурулган бүтүрүү сынактарына киришет. Андан соң мектепке чейинки мекеме мугалими дипломун алышат (Kilimci, 2006).

Германияда, мугалим даярдоо облустук башкармачылыктын жоопкерчилигине кирет. Башталгыч жана орто мектеп мугалимдери академиялык жогорку окуу жайларынын биринде билим алышат. Бул жогорку билим жалпы маданият, педагогика жана тармактык сабактарын окутуу менен жеке билимин жана мектеп ичиндеги практикалык иштерди өз ичине камтыйт. Окуу мөөнөтү кесиптик тармак боюнча өзгөрүп турат. Башталгыч мектеп жана орто мектеп 1-баскыч үчүн эң аз алты, орто мектеп 2-баскыч үчүн эң аз сегиз жарым жылдык жогорку билимди алуу шарт (Kılbaş, 2007). Болочок мугалимдер өз окуусун 1-мамлекеттик сынак менен бүтүрүшөт. Бул сынактан өткөндөргө облустар боюнча 18-24 айга созулган теориялык жана практикалык билим берилген (Şahin, 2006) практикадан өтүшөт. Андан соң 2-мамлекеттик сынакка киришет.

Сынактар – облустардын башкаруу мекемелери же болбосо, мамлекеттин сынактар үчүн дайындаган илимпоздор тарабынан даярдалынат (Şahin, 2006).

Бул сынактан өткөргөндөр мугалим болуп иштөө үчүн керектүү мекемелерге кайрылышат. Түрдүү баскычтар жана түрдүү мектептер үчүн

деп бөлгөндө Германияда мугалим даярдоо системасынын алты түрү бар (Kilimci, 2006).

Грандшуле жана Хаптшуле мектептерине даярдалган мугалимдер көбүрөөк педагогикалык сабактар окутулган университеттерде билим алышат. Реалшуле жана Гимназия мектептерине даярдалган мугалимдер болсо, эң аз эки тармакта адис кылып даярдоочу университеттерде билим алышат (Özkaya, 2008).

Бардык мектептерде мугалим даярдоо системасы өлкөнүн конституциясы тарабынан белгиленилет. Федералдык конституциянын беренелери боюнча билим берүү менен байланыштуу бардык мыйзамдардын жазылышы федералдык мамлекеттин жоопкерчилигинде. Мамлекет кызматкерлери облустук башкармачылык тарабынан дайындалат. Облустарга караштуу мугалим даярдоо системасынын жоопкерчилиги федералдык мамлекеттик билим берүү министрлери жана педагогика факультеттеринин маданият байланыштары бөлүмдөрүнө карайт. Алар иш программасын жана сынак даражаларын белгилейт. Биринчи жана экинчи облустук сынактар «ландер» деп аталуучу педагогика факультеттеринин жооптуу кызматкердери тарабынан өткөрүлөт (Kilimci, 2006).

Облустар арасындагы тең салмактуулукту камсыз кылуу жана облустар боюнча чечимдерди кабыл алуу «Маданият Министрлери Кеңеши» тарабынан аткарылат (Uygun vd., 2011).

2002-жылы октябрь айында жарык көргөн жалпы декларацияда бүгүнкү күндүн мугалимдеринин негизги милдеттери жана жоопкерчиликти: план түзүү, уюштуруу, окутуу жана тарбиялоо болуп белгиленген. Индивиддин өмүр бою окуу процессинин негизги милдети жөндөмдүүлүк жана билим методдорун үйрөнүү болуп саналат.

Окуучуларда оң баалуулук, туура жүрүш-туруш жана мүнөз жаратуу, ата-энелер менен бирге иш алып баруу менен аларга кеңеш берүү, окуучулардын жөндөмдөрүн баалоо мугалимдин негизги милдеттери болуп саналат. Квалификацияны жогорулатуу үчүн курстарга катышуу менен өзүнүн жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү жана мектеп башкаруучуларынын милдеттерин бөлүшүү да мугалимдердин жоопкерчилиги болуп саналат (Kilimci, 2006).

Мугалимдик кесипте окутулуучу сабактар

Болочок мугалимдер педагогикалык жана предметтик сабактарды окушат (Uygun vd., 2011). Класс жетекчилик бөлүмүндө педагогикалык сабактар менен бирге тил, математика, психология, жашоо жөнүндө жана музыка-сүрөт сыяктуу сабактар окутулат (Durunkafa, Kiriş; 2005). Көптөгөн педагогикалык бөлүмдөрдө искусство жана маданий темалар менен бирге немис тили жана

математика сабактарына көп көңүл бурулгандыгы үчүн мындай сабактар милдеттүү түрдө окутулуучу сабактардын катарына кирет (Kilimci, 2006). Башталгыч мектеп мугалимдерин даярдоо бөлүмдөрүндө немис тили, математика жана башталгыч мектептерде окутулуучу дагы бир сабак (табигый илимдер, социалдык илимдер, музыка, дин сабагы) окутулат. Орто мектеп I-баскыч мугалимдерин даярдоо бөлүмдөрүндө болсо, болочок мугалимдер бул баскычтагы мектептерде окутула турган эки сабак боюнча билим алышат (Kilimci, 2006)

Атайын билим берүү мекемелерине мугалим даярдоо бөлүмдөрүндө педагогикалык, атайын билим жана предметтик сабактар окутулат. Окуу процессинин жарымы атайын билим берүүгө, экинчи жарымы педагогикалык жана предметтик сабактар окутууга бөлүнгөн. Бул тармактагы мугалимдер төмөндөгү бөлүмдөрдү тандай алышат: Сурдопедагогика (угуусу начар жана керен), тифлопедагогика (көрүүсү начар же азис), олигофенопедагогика (акыл жагынан артта калган балдарды окутуу тарбиялоо) жана логопедия (балдардын сүйлөө речиндеги кемчиликтерден арылтуу, алардын алдын алуунун теориялык жана методикалык негиздерин иштеп чыгуучу тармак) (Kilimci, 2006).

Практика

Германияда да Түркия жана Кыргызстандагы студенттер сыяктуу болочок мугалимдер мектептерге барышып практика өтүшөт. Практика эки баскычтан турат:

Ориентациялык практика (Orientierungspraktikum): Бул практиканын негизги максаты – болочок мугалимдеринин мугалим жана окуучулардан алган тажрыйбаларынын негизинде өзүнүн бул кесипке татыктуу жана жакын экендигин баалоосун камсыз кылат. Болочок мугалимдер окуу процессинин экинчи, же болбосо үчүнчү жарым жылдыгында «практика күнү» деп аталган жуманын бир күнүндө жума сайын 5-8 кишилик топ менен мектептерге барышат. Бул мектептерде тажрыйбалуу мугалимдердин сабагын көрүшөт, бул сабактарды отчет түрүндө кагаз бетине түшүрүшөт жана өз каалоосу боюнча сабак өтүшөт (Uygun vd., 2011).

Кесиптик билимди тереңдетүүчү практика (Vertiefendes Praktikum): Бул практика негизинен окуу процессинин төртүнчү жана бешинчи жарым жылдыгында болот. Педагогикалык формация сабактарынын негизинде болот жана тармактык атайын окутуу жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө багытталат. Негизги максаты – болочок мугалимдерди мектеп программасы, мектеп чөйрөсү, мектептеги жабдуулар (класстар, лабораториялар, китепкана, мектеп бакчасы), мектеп жетекчилиги жана бюрократиясы, сабактардын максат

жана мазмуну, окутуу стратегиясы жана методдору менен тааныштыруу болуп саналат. Бул практика учурунда болочок мугалимдер сабактагы планын жазышат жана сабактын кызыктуу жана жемиштүү түрдө өтүүнү үйрөнүшөт (Uygun vd., 2011).

Педагогикалык практика

1-мамлекеттик сынакта ар бир тармак боюнча жазуу түрүндө жана оозеки сынактар болот. Сынак комиссиясы инспектор, илимий даражалуу окутуучу жана адис мугалимден түзүлөт. 1-мамлекеттик сынактан өткөн болочок мугалимдер 2-жыл мугалим-практикант болуп иштешет (Durgunkafa, Kiriş; 2005).

Мугалим-практикант бул эки жыл ичинде университет тарабынан белгиленген университеттеги практика жетекчисине жана практика өтөп жаткан мектептеги мугалимге сынак жана методдорго менен байланыштуу маселелер боюнча кайрылып турат.

Мугалимдин ишке алынуусу

2-мамлекеттик сынактан ийгиликтүү түрдө өткөн мугалим-статёр мугалим болуп иштөө укугун алат (Durgunkafa, Kiriş; 2005).

Бул процесстерден кийин мугалим керек болгон окуу мекемелеринде мугалим болуп дайындалынат. Мугалимдерди ишке дайындоо облус тарабынан дайындалган комиссия тарабынан аткарылат (Kilimci, 2006). Ишке дайындалбаган мугалимдер декреттик эс алууга чыккан, ооруп калган мугалимдердин ордуна убактылуу түрдө дайындалынышат.

Мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу

Мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу иштерине Облустук билим берүү жана маданият министрлигинин жоопкерчиликти (Şahin, 2006).

Мамлекетке караштуу мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу борборлору аймактык жана жергиликтүү даражада уюштурулат. Мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу курстары мектептерде, же болбосо, администрациялык иштерди аткаруу түрүндө да болот. Бардык облустар өздөрү тарабынан, же Билим берүү жана маданият министрлиги тарабынан башкарылган борборлордо мугалимдердин квалификациясын жогорулатуу курстары уюштурулат.

Курстар курс программалары аркылуу жарыяланат. Курстарга катышкандардын тамак аш жана турак жай маселеси уюштурган институттар тарабынан каржыланылат (Şahin, 2006).

Мугалимдердин квалификациясын жогорулатуучу окуулар мугалимдердин кесиптик жөндөмдөрүн өнүктүрүү үчүн уюштурулат. Мугалимдердин заманбап технологияларды колдонуусун

жана замандан артта калбашын камсыз кылат (Şahin, 2006).

Мугалимдердин квалификациясын жогорулатуучу окуулар негизинен семинар түрүндө болот. Конференция, иш сапары, группа менен иштөө, лаборатория жана студияларда иштөө түрүндө да болот. Ошондой эле дистанттык окуу түрүндө да боло баштады. Мектептерде уюштурулган мындай окуулар негизинен түштөн кийин жана кечинде болот. (Şahin, 2006).

Мугалимдердин квалификациясын жогорулатуучу окууларды окуу мугалимдердин айлык акысына жана кесиптик жактан жогорулоосуна таасир тийгизбейт. Бирок, мындай окууларга катышуу менен мугалим өзүнүн кесиптик жөндөмдөрүн өркүндөтүп өстүрөт (Şahin, 2006).

Германияда мугалимдердин кесиптик ишинде наамынын жогорулашы

Федералдык Германияда билим берүү системасынын иштери менен байланыштуу кызматтар облус жана федералдык мамлекет арасында бөлүштүрүлгөн (Turan, 2005).

Облустарда бардык мектептердин системаларынын башкаруу жана текшерүү иштери Облустук билим берүү министрлиги тарабынан аткарылат (Kilimci, 2006).

Мугалимдердин компетентциялары ар дайым текшерилет. Бул текшерүүлөр мугалимдин сабагына катышуу, окуучулардын оозеки, жазуу түрүндөгү жана практикалык жөндөмдөрүн, окуучулардын тапшырмаларын аткаруусун текшерүү аркылуу жүргүзүлөт (Kilimci, 2006).

Германияда мугалимдердин статусу

OECD 2009-жылкы билдирүүсү боюнча Германияда мугалимдердин бир жылдык айлык акысы 46000 – 77000 Америка долларын түзөт. Мугалимдер бир окуу жылында 200 күн иштешет (Kilimci, 2006).

Сунуштар

Германияда 3 же 4 жылдык мугалимдерди даярдоо программасында болочок мугалимдер 3 жарым жылдык боюнча жумасына 1 жолу практика өтүшөт. Кыргызстанда болсо 3-курста жана 4-курста 2 айлык активдүү практика өтүлүүдө. Кыргызстанда практиканын мөөнөтү көбөйтүлүшү жана практика 2-курстан башталышы керек. Болочок мугалимдердин практикасына кылдаттык мамиле керек. Башталгыч класстын мугалимдерине комплекстүү класстарда сабак берүү мүмкүнчүлүгү берилүүсү пайдалуу болмок.

Германияда мугалим болуу үчүн 2 жыл стажер мугалим болуп иштөө жана 2 мамлекеттик сынактан өтүү зарыл. Кыргызстанда болсо, бул мөөнөт 1 жыл. Бирок, мугалимдердин өздөрүн өнүктүрүү үчүн берилген бул мөөнөткө – көңүл бурулбагандыгы үчүн кагаз үстүндө гана калууда. Педагогикалык-практиканын мөөнөтүнө кө-

бүрөөк көңүл бурулушу жана бул мөөнөт болочок мугалимдер үчүн жемиштүү болуусу шарт.

Германияда болочок мугалимдер керектүү санда гана даярдалат. Бул шарт да мугалимдердин компетенттүү болуусун жана Германиянын билим берүү системасынын өнүгүүсүн камсыз кылууда. Кыргызстандын мугалим даярдоо системасын дагы бир жолу карап чыгуу жана кээ бир стандарттарды кабыл алуу иштин сапатын жогорулатат. Кайсыл тармакта канча санда мугалим керек экендигин тактап чыгуу жана ага жараша мугалим даярдоону пландоо керек.

Мугалимдердин өнүгүп жактан технологияларды колдоно билүүлөрү үчүн мугалим даярдоо программаларына керектүү сабактарды кошуу шарт. Иштеп жаткан мугалимдер үчүн квалификациясын жогорулатуу курстарын уюштуруу жана ар бир региондо жайылтуу, ырга баардык мугалимдерди тартуу замандын талабы.

Германияда орто мектеп 1-баскыч мугалимдери 2 тармакта билим алышат. Ошондуктан, бир мугалим 1-2 тармак боюнча сабак бере алат. Мугалимдерге бир нече тармакта билим берүү менен мугалимдерден жемиштуу жыйынтык ала алынат.

Мугалимдин айлык акысы Германияда 4000\$-6000\$ Америка долларын ал эми Кыргызстанда 200\$-400\$ Америка долларын түзүүдө. Ошондуктан мугалимдик Кыргызстанда аз кирешелүү кесип болуп саналат. Мугалимдердин айлык маянасы мугалимдик кесипке татыктуу даражага жеткирилиши зарыл.

Мугалимдердин өздөрүн ар тараптан өнүктүрүүсү үчүн шарт түзүп берүү керек. Мугалимдердин өздөрүн өнүктүрүү үчүн кылган аракеттери алардын айлык акысынын көбөйүшүнө таасир тийгизиши алардын мотивацияларын жогорулатмак.

Германияда болгондой эле, Кыргызстанда билим берүүнүн сапатынын өсүшү үчүн билим берүү иш-аракеттерин аткарууда жергиликтүү башкаруу органдарына кызмат жана жоопкерчиликтер берилиши керек.

Адабияттар

1. Durunkafa, Gönül ve Kiriş Selma. (2005). *Almanya ve Türkiye 'de İlköğretim Okullarına Öğretmen Yetiştirme Programlarının Dünü ve Bugünü*, макала, http://pauegitimdergi.pau.edu.tr/Makaleler/753146961_2-ALMANYA%20VE%20T%c3%9cRK%c4%b0YE.pdf, 13/10/2012, 00:00
2. Государственная политика в области образования Германии: приоритеты и перспективы. (2011). Педагогика, номер 5, вет 122-126, 2011
3. Kılbaş, Mehmet. (2007). *Türkiye ile Avrupa Birliği Ülkelerinde Müzik Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması*, Магистрдик диссертация, Мармара университети, <http://tez2.yok.gov.tr/>, 24/10/2012, 01:24
4. Kilimci, Songül. (2006). *Almanya, Fransa, İngiltere ve Türkiye 'nin Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Karşılaştırılması*, Илимдердин доктору даражасын алуу үчүн жазылган диссертация, Чукурова университети, Коомдук илимдер бөлүмү, Педагогика багыты, <http://library.cu.edu.tr/tezler/6141.pdf>, 12/10/2012, 23:34
5. Maya, İlknur Çalışkan. (2006). *Türkiye ile AB Ülkelerinin Eğitim İstatistiklerinin Karşılaştırılması*, makale, Түркия педагогикалык журналы, күз 2006, 4(4), 375-394, http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2006_cilt4/sayi_4/375-396.pdf, 12/10/2012, 22:50
6. Н. Е. Вогобьев жана Н.Е. Иванова. (2002). *Модернизация учебного процесса в сгедней школе Германии*, макала, Педагогика, номер 7, 2002
7. Özkaya, Mehmet Ali. (2008). *Alman Eğitim Sistemi*, макала, http://egitimbulteni.com/uploads/yazarDosya/S30-alma_egitim_sistemi.pdf, 24/10/2012, 01:48
8. Şahin, Münir. (2006). *Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye 'de Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Karşılaştırması*, Илимдер адистиги тестиси, Инөнү университети, <http://www.belgeler.com/blg/13dx/avrupa-birliikelerinde-ve-trkiye-de-retmen-yetitirme-sistemlerinin-karilatirilmesi>, 12/10/2012, 23:04
9. Turan, Kemal. (2005). *Avrupa Birliği 'ne Giriş Sürecinde Türk-Alman Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi*, макала, Улуттук билим берүү журналы, yaz 2005, sy 167, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/167/index3-turan.htm
10. Uygun, Selçuk, Ergen Gürkan ve Öztürk İbrahim Hakkı. (2011). *Türkiye, Almanya ve Fransa 'da Öğretmen Eğitimi Programlarında Uygulama Eğitiminin Karşılaştırılması*, макала, Elementary Education Online, 10(2), 389-405, <http://ilkogretim-online.org.tr>